

OBLICI I CILJEVI PREDBRAČNOG SAVETOVANJA I PRIPREME ZA BRAK

Jelena Branković

Centar za podršku ranom razvoju i porodičnim odnosima „Harmonija“, Novi Sad

Pod predbračnim savetovanjem podrazumeva se savetodavni „proces kreiran sa ciljem da poboljša i obogati partnerski odnos, kako bi obezbedio stabilniji, srećniji i uspešniji brak u budućnosti i potencijalno sprečio razvod“ (Stahman, 2000). Ovako definisano predbračno savetovanje obuhvata veoma širok spektar intervencija usmerenih na očuvanje i unapređenje kapaciteta partnerskog odnosa za održanje zadovoljavajućeg braka.

Priprema za brak dugo je bila poverena porodici i tradicionalno je predstavljala deo socijalizacije u okviru porodice, podržavana religioznim ili običajnim pravilima. Prva dokumentovana intervencija iz domena predbračnih odnosa jeste kurs iz predbračne pripreme za porodični život koji je 1924. godine na Bostonskom Univerzitetu organizovao Ernest Groves (Carroll & Doherty, 2003). Do Drugog svetskog rata, priprema za brak dominantno je bila poverena sveštenstvu. Sa društvenim promenama koje su dovele i do promena u braku i porodici, predbračno savetovanje i programi pripreme za brak u formi preventivnih mera u institucijama pronalaze svoje mesto od šezdestih i sedamdestih godina prošlog veka. Naime, sve kasnije godine u kojima se stupa u brak (odlaganje braka), evidentan porast broja intenzivnih partnerskih konflikata i razvoda u poslednjim decenijama XX veka i njihov uticaj na (rođenu ili tek planiranu) decu iz takvih porodica, postojanje sve različitijih oblika partnerskih zajednica (kohabitacija-zajednički život, izbor da se ne bude u partnerskom odnosu...) kreirali su potrebu organizacije sistematskog predbračnog savetovanja i pripreme za brak. Ideju su podržala istraživanja koja su išla u prilog tome da je kvalitet bliskih veza koje adolescenti uspostavljaju važan faktor kako mentalnog zdravlja samih adolescenata, tako i „baza“ za različite aspekte mentalnog zdravlja kasnije u odraslom dobu. (Collins & Sroufe, 1999). Do danas se razvilo više oblika ove vrste savetovanja o kojima će biti reči u daljem tekstu.

Ciljevi predbračnog savetovanja

Programi predbračnog savetovanja i pripreme za brak uglavnom su kreirani kao preventivni programi što znači da je njihov osnovni cilj da zaštite kvalitet braka i spreče moguće probleme ili krize u budućnosti. Osnovna svrha im je da omoguće da oni parovi koji su zdravi, srećni i funkcionalni pre ulaska u brak i kada uđu u brak zadrže visok nivo funkcionalnosti. Stoga je većina programa orijentisana tako da utiče na stavove i uverenja učesika, kao i da ih poduči veštinama i ponašanjima za koja se veruje da doprinose pozitivnim partnerskim odnosima (Ooms, 2005). Na taj način ovi preventivni programi, zapravo, učeći pojedince i parove novim veštinama i ponašanjima, pojačavaju uticaj „protektivnih“ faktora, kreirajući tako protivtežu faktorima rizika, koje mnogi unose u svoj partnerski odnos, a koje je veoma teško promeniti. Formiranjem takve vrste balansa između protektivnih i riziko faktora realizuje se preventivna funkcija ovakve vrste savetovanja.

Kako bi to omogućili većina postojećih programa je edukativnog karaktera, vremenski su ograničeni i imaju struktuiran kurikulum, tj. unapred definisane tematske oblasti koje obuhvataju, za razliku od partnerskog savetovanja parova u krizi, koje je najčešće orijentisano na konkretnu problematiku i specifičnu istoriju i dinamku para, koji se na savetovanje obraća. Posmatrajući različite programe predbračnog savetovanja i pripreme za brak koji su dostupni, može se zaključiti da oni uglavnom imaju veoma slične ciljeve. Ipak, generalni ciljevi ovih programa vrlo često nisu jasno povezani sa opipljivim ishodima, što dodatno otežavanja njihovu evaluaciju. (Karney et al, 2007). Većina programa ima za cilj nekoliko ili sve navedene na sledećem spisku:

1. Da olakšaju tranziciju iz „samačkog“ u bračni život, tj. prelazak iz jedne razvojne faze u drugu
2. Da „normalizuju“ očekivane procese u prvim godinama braka
3. Da obezbede znanja o očekivanim tačkama tranzicije i potencijalnim razvojnim krizama u narednim razvojnim fazama, kako bi ih par lakše prepoznao i ranije potražio savetovanje ukoliko se za to pokaže potreba
4. Da obogate veštine koje se smatraju korisnim za građenje funkcionalnih partnerskih odnosa – veštine komunikacije, veštine rešavanja konflikata ili problema, veštine donošenja odluka u oblastima kao što su finansije, podela uloga i sl.
5. Da omoguće da se u paru otvore „teška“ pitanja i da se o njima razgovara – kao što su pitanja o seksualnom aspektu veze ili finansijama.
6. Da pojačaju posvećenost partnerskom odnosu.

7. Da smanje potencijal za kasniji razvod braka

Takođe, više programa (PREPARE, PAIRS) je u svoju strukturu uključilo različite upitnike za početnu procenu parova, na kojoj zasniva povratnu informaciju paru ili prilagođavanje programa, pa tako za cilj imaju i identifikaciju konkretnih oblasti partnerskog života koje predstavljaju protektivni kapacitet ili onih oblasti koje predstavljaju rizik za kvalitet sadašnjeg ili budućeg partnerskog odnosa. Ova vrsta procene pokazala se kao izuzetno koristan alat na početku savetovanja jer savetniku daje jednostavan uvid u funkcionisanje para, a parovima pruža jezgrovite informacije o njihovoj dinamici što omogućava otvoreniju komunikaciju kako na teme snaga partnerskog odnosa, tako i na teme izazova za par.

Oblici predbračnog savetovanja

Iako se svojim pristupom pojedinim pitanjima i organizacijom razlikuju, osim zajedničkih ciljeva, različiti oblici predbračnog savetovanja imaju još nekoliko sličnih polaznih pretpostavki. Svaki od ovih programa polazi od premise da se stavovi, veštine i ponašanja koja su neophodna za uspešan brak mogu naučiti i da se tokom života uče. Odatle potiče i dominantan edukativni karakter programa predbračnog savetovanja i pripreme za brak. Takođe, većina programa u realizaciji koristi grupni format rada, bez obzira da li je reč o grupi pojedinaca ili grupi parova. Grupni rad je smatran dobrim za ovu vrstu savetovanja zbog pretpostavke da je manje stigmatizirajuć, dostupan većem broju ljudi i jeftiniji od individualnog pristupa. I konačno, većina programa polazi od verovanja da je za kvalitetan brak neophodno kontinuirano ulaganje energije. Dobar brak jednostavno zahteva svestan i nameran rad i investiranje napora kako bi se održao. Neki parovi ovo prepoznaju „instinktivno“, ali mnogi ovo moraju da nauče tokom predbračnog savetovanja.

Prema ciljevima mogli bismo da napravimo podelu različitih programa pripreme za brak i predbračnog savetovanja na dve velike grupe:

1. Edukativni programi pripreme za brak i/ili porodični život koji se realizuju u grupi pojedinaca sa ciljem učenja o partnerskim odnosima i razvijanja *ličnih veština neophodnih za kvalitetan partnerski odnos*. Ovi programi za cilj zapravo imaju formiranje funkcionalnih partnerskih odnosa pre braka, pretpostavljajući da će iskustvo zdravih partnerskih odnosa kod mladih, omogućiti i formiranje zdravog bračnog odnosa kada za to dođe vreme. Primeri ovakve vrste predbračnog savetovanja i pripreme za brak su na primer program simbolično nazvan

„Connections“ koji je kreirala Charlene Kemper (Kemper 2011) ili program pod nazivom „Love U2“ autorke Marline Pearson (Pearson, 2004).

2. Edukativni programi pripreme za brak koji se realizuju u paru ili grupi parova sa ciljem učenja o partnerskim odnosima i razvijanja partnerskih *veština neophodnih konkretnom paru*. Cilj ovih programa jeste priprema konkretnog para za brak kao narednu razvojnu fazu. U program su uključena oba partnera i kurikulum programa podrazumeva učenje u paru, za par i sticanje veština partnerskih odnosa sa konkretnim partnerom. Primeri ovakvih programa su PREPARE (Larson & Olosn, 2008), koji će detaljno biti prikazan u daljem tekstu ili program PAIRS čiji je autor Lori Gordon (Gordon, Temple & Adams, 2005).

Od mnoštva programa koji su prikazani ili spomenuti u literaturi, za ovu priliku izdvajamo PREPARE program, koji je u formi predbračnog savetovanja sproveden i kod nas.

PREPARE/ENRICH PROGRAM (2000) program nastao je 1978. godine iz ideje da je moguće predvideti kvalitet braka na osnovu kvaliteta predbračnog odnosa. Istražujući mogućnosti u ovoj oblasti Olson i saradnici prvo su konstruisali instrument koji je procenjivao kvalitet predbračnog odnosa. Naknadno su, posle više istraživanja i primena rezultata u praksi razvili program aktivnosti koji omogućava razvoj veština koje čine kvalitetan predbračni odnos i predviđaju visok kvalitet braka (program *Building strong marriages*).

Cilj programa. Cilj celokupnog programa je pre svega da identifikuje polja snaga konkretnog para koje čine one oblasti partnerskog odnosa koje predstavljaju izvor partnerskog zadovoljstva, a oko kojih postoji visok stepen međusobne usaglašenosti partnera, kao i polja mogućeg razvoja para koja čine kritične i potencijalno kritične oblasti za par. Kroz identifikaciju polja snaga i polja mogućeg razvoja ovaj program omogućuje partnerima da započnu razgovor o potencijalima, ali i izazovima koji njihovom odnosu predstoje, a koji se odnose na prve, razvojno očekivane promene u braku. Programom takođe par dobija priliku da istraži svoje porodice porekla i uticaje svojih iskustava u tim porodicama na aktuelni partnerski odnos. Cilj programa predstavlja i dobijanje uvida u važne oblasti partnerskog odnosa kao što su očekivanja, seksualnost, religioznost, uloge ili razlike u ličnostima između partnera. Iznad svega cilj je pomoći paru da usvoji veštine iz oblasti koje predstavljaju temelje kvalitetnog partnerskog odnosa – komunikacijske veštine, veštine razrešavanja konflikta, upravljanje finansijama i upravljanje stresom na ličnom nivou i unutar partnerske dijade. (Olson & Larson, 2008)

Kome je program namenjen. Program je namenjen parovima u dugim, stabilnim vezama, onima sa vereničkim stažom, onima koji planiraju venčanje ili su se tek venčali, ali i svim parovima koji bi želeli da ojačaju ona polja koja predstavljaju njihove snage, a unaprede ona koja su im polja izazova. Prateći materijal predstavljaju upitnici i vežbe za par koji su prilagođeni za predbračno savetovanje i parove koji su u vereničkom statusu ili planiraju venčanje. Pokušaćemo da program pripreme za brak i predbračnog savetovanja prikažemo i kroz jedan primer iz prakse:

Jovana (28) i Lazar (28) javljaju se u predbračno savetovalište iz radoznalosti i želje da rade na sebi. Na jednom promotivnom predavanju čuli su da je „zajednički život nije dobar za budući brak“ pa su odlučili da se posavetuju i čuju šta mogu da učine za svoju vezu. U vezi su 3,5 godine, od čega godinu dana žive zajedno i veoma su srećni zajedno. Upoznali su se na fakultetu (oboje su programeri) i njihov odnos gradio se polako, tako da danas imaju doživljaj da se on bazira na ljubavi i poverenju, ali i zajedničkim interesovanjima. Planiraju brak i venčanje je zakazano za 4 meseca.

Sadržaj programa. Početak programa rezervisan je za detaljnu procenu partnerske relacije putem upitnika koji nezavisno popunjavaju i partner i partnerka. Upitnik (PREPARE, Oloson & Larson, 2008) obuhvata 14 različitih skala za procenjivanje različitih aspekata partnerskog odnosa. Upitnik zapravo ima za cilj da identifikuje ona polja/oblasti oko kojih postoji saglasnost oba partnera da su upravo ona izvor snage njihovog partnerskog odnosa i partnerskog zadovoljstva. Te oblasti predstavljene su kao „pozitivna usaglašenost“ partnera i tretiraju se kao polja snaga partnerskog odnosa, tj. kapacitete ima njihov partnerski odnos.

Skale koje obuhvata procena para ovim instrumentom su:

- Idealizacija - predstavlja tenenciju davanja odgovora i prikazivanja partnerskog odnosa u socijalno poželjnom svetlu
- Posvećenost – obuhvata odnos predanosti partnerskom odnosu i investiciju kako bi odnos ostao stabilan

Te prve dve skale predstavljaju korektivne skale, a ostalim skala obuhvaćene su:

- Komunikacija – predstavlja uverenja, osećanja i stavove partnera o kvalitetu međusobne komunikacije u partnerskom odnosu
- Konflikt rezolucija - ukazuje na stavove, osećanja i uverenja vezana za postojanje i načine razrešavanja konflikata u vezi

- Ličnost partnera - procenjuje individualne percepcije i zadovoljstvo ličnim navikama ili ponašanjima partnera
- Upravljanje finansijama - fokusira se na stavove i brige u vezi sa tim kako se ekonomskim pitanjima upravlja u paru
- Slobodno vreme – procenjuje preferencije u korišćenju slobodnog vremena
- Seksualnost i intimnost – odnosi se na osećanja i brige u vezi sa međusobnom naklonošću i seksualnim odnosom sa partnerom.
- Odnos sa porodicama porekla i prijateljima - procenjuje osećanja i brige u vezi sa odnosom prema rođacima, partnerovom porodicom porekla i prijateljima
- Uloge u porodici/partnerskom odnosu - ispituje stavove, verovanja i osećanja u odnosu na bračne i porodične uloge
- Religioznost - procenjuje stavove, osećanja i brige u vezi sa značajem religioznosti u partnerskom odnosu
- Očekivanja od braka - odnosi se na očekivanja u vezi sa ljubavlju, posvećenosti i budućim konfliktima u odnosu
- Očekivanja od roditeljstva – odnosi se na očekivanja vezana za planiranje trudnoće i vaspitne stilove i vaspitanje dece u budućnosti

Procena rizičnih iskustava u porodicama porekla - govori o problemima nasilja, zloupotrebe alkohola, droge i pornografije, kako u porodici porekla, tako i u aktuelnom partnerskom odnosu. Popunjava upitnik koji se sastoji iz gore navedenih skala, a svaka skala obuhvata po 10 tvrdnji/stavki koje se na nju odnose. Skorovanje se vrši tako što se upoređuju odgovori partnera i partnerke na svaki ajtem upitnika i prema usaglašenosti svrstavaju se u jednu od kategorija:

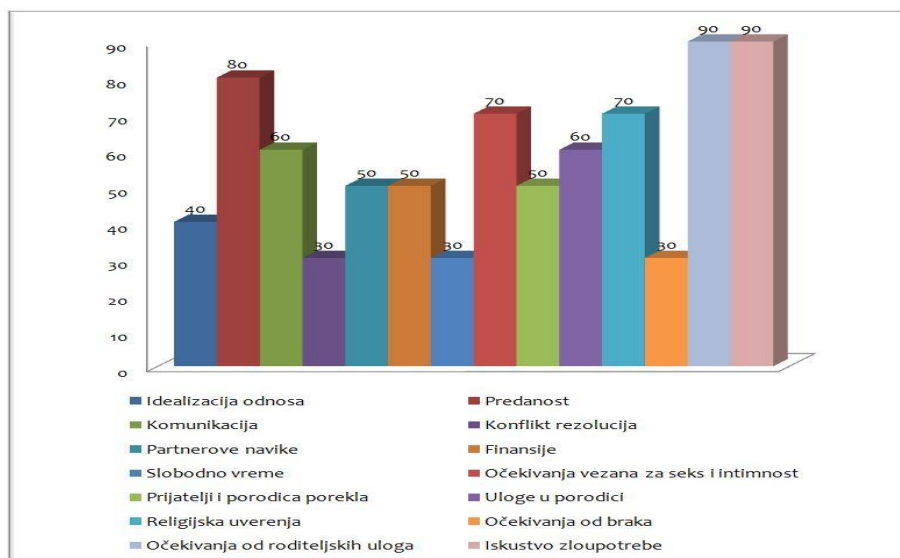
- Pozitivna usaglašenost – odgovori koji govore o snagama partnerskog odnosa, a partneri se slažu da su ovi aspekti izraženi u njihovom partnerskom odnosu. Što je više odgovora kategoriji pozitivne usaglašenosti, to je određeni aspekt veze zapravo izraženija snaga partnerskog odnosa
- Neusaglašenost – oni odgovori u kojima postoji neslaganje – jedan od partnera procenjuje da je određena karakteristika izražena ili visoko prisutna u partnerskom odnosu a drugi da je nisko prisutna ili nepostojeća. Odgovori iz kategorije neusaglašenosti predstavljaju potencijalne izazove za partnerski odnos.

- Neodlučnost – oni odgovori oko kojih jedan ili oba partnera pokazuju neodlučnost. Kao i prethodna kategorija odgovora i ovi odgovori ukazuju tek na potencijalne izazove za vezu.

Specifični fokus – odgovori koji govore u prilog rizicima ili izazovima, a oba partnera se slažu da su prisutni ili izraženi u njihovom odnosu. Što je više odgovora iz kategorije specifičnog fokusa to više upućuje na izazovne obolasti za par.

Na osnovu polja pozitivne usaglašenosti kreira se specifični profil para, koji ukazuje na to koja je najizraženija snaga partnerskog odnosa. Grafički prikaz profila para zapravo predstavlja procete tvrdnji oko kojih postoji pozitivna usaglašenost na svakoj od skala koje meri PREPARE upitnik. Svaka skala na kojoj više od 70% odgovora spadaju u kategoriju pozitivne usaglašenosti tretira se kao snaga partnerskog odnosa. Svaka skala na kojoj manje od 30% odgovora spada u kategoriju pozitivne usaglašenosti tretira se kao polje izazova za partnerski odnos. Tako grafički ilustrovan profil para predstavlja se paru i analizira se na početku savetodavnog procesa.

Profil para kreiran na osnovu pitanja iz kategorije pozitivne usaglašenosti Jovane i Lazara izgleda ovako:

Ono što se iz ovog grafičkog prikaza odmah može videti jeste da su izražene snage njihovog odnosa predanost i odlučnost da ovaj odnos traje i namera da u njega investiraju, kao i visoka saglasnost oko očekivanog ponašanja vezanog za planiranje i vaspitavanje dece u budućnosti. Visok skor na skali „iskustva zloupotrebe“ govori zapravo o nedostatku iskustava nasilja ili zavisnosti u primarnim porodicama i o zdravim kapacitetima koje partneri nose u svom iskustvu sa roditeljskim figurama. Aspekti odnosa koji predstavljaju najveće izazove (imaju najmanje pozitivne

usaglašenosti samim tim i najniže skorove na ovom grafikonu) jesu načini na koje Lazar i Jovana rešavaju nesuglasice, načini na koje provode zajedničko i individualno slobodno vreme, kao i uskađenost očekivanja od braka.

Nakon procene par prisustvuje združenom intervjuu sa predbračnim savetnikom. Cilj ovog razgovora je davanje povratne informacije paru o njihovim poljima snaga i poljima izazova (kroz analizu profila para) , kako bi parovi stekli uvid u mogućnosti razvoja svojih kapaciteta, ali i kako bi se motivisali za uključivanje u dalje aktivnosti ovog predbračnog programa (što najčešće podrazumeva dalji rad u grupi parova).

Kroz detaljniju analizu pitanja koja spadaju u kategoriju specifičnog fokusa i detalje sa prvog savetodavnog intervjua sa Jovanom i Lazarom dobija se i detaljnija „fotografija“ ovog para. Oblast konflikata zapravo je izazovna za ovaj par zbog nemogućnosti da se konflikti otvore i straha da postojonaje sukoba u partnerskom odnosu znači pretnju za odnos i doprinosi manjem kvalitetu odnosa. Iz tog razloga i Lazar i Jovana često koriste strategiju izbegavanja nesuglasica, povlačenje i ćutanje kada postoji nesaglasnost. Ova strategija koju par koristi prilikom potencijalne pojave konflikata „boji“ i njihov odnos prema budućnosti braka, što se pokazuje kao nizak skor na skali „očekivanja od braka“. Par naime, veruje da će ima ljubav ili bračni zavet (na šta ukazuje visok skor na skali posvećenosti) biti dovoljni da zadrže kvalitet odnosa koji trenutno imaju i u budućnosti i da će se većina problema sa kojima se u budućnosti budu sretali rešiti zajedničkim provođenjem vremena. Zbog ove dominantne strategije reagovanja u konfliktima Jovana i Lazar teško sebi daju mogućnost da se jedno drugom suprotstave i izraze različite želje vezane za načine provođenja slobodnog vremena. Otuda nizak skor i na ovoj skali.

Sam program predbračnog savetovanja nudi više tema za sve parove, tako da svaki predbračni savetnik može da napravi kombinaciju onih tema koje specifično odgovaraju pojedinom paru sa obzirom na to koje oblasti izazova su im najizraženije. Pokriveno je devet oblasti sa stalnim unapređenjem sadržaja programa kako bi on u što većoj meri bio prilagodljiv različitim specifičnostima parova.

Uobičajene Partnerske vežbe PREPARE/ENRICH programa odnose se na sledeće teme:

1. **Podela i razumevanje polja snaga i polja izazova nas kao para** – koja za cilj ima prezentaciju onih oblasti koje „štite“ partnerski odnos, kao i onih koje ga čine rizičnim

2. **Efikasna komunikacija i aktivno slušanje** - koja za cilj ima ohrabrivanje pozitivne razmene među partnerima kroz direktinu, jasnu i otvorenu komunikaciju, kao i unapređenja veština aktivnog slušanja i boljeg razumevanja

3. **Strategije rešavanja partnerskih konflikata** - za koju su vežbe dizajnirane sa ciljem zaustavljanja potencijalno destruktivnih konflikata i podučavanja tehnikama konstruktivnog prevladavanja razlika i nesuglasica među partnerima

4. **Intimnost i seksualnost** – za koju vežbe najčešće imaju za cilj da omoguće paru kreiranje konteksta za emocionalnu razmenu i da pomognu razumevanje partnerovog koncepta ljubavi, naklonosti i fizičke bliskosti

5. **Upravljanje finansijama** - u kojoj vežbe uobičajeno imaju za cilj preispitivanje i postavljanje kratkoročnih i dugoročnih finansijskih ciljeva, razumevanje značenja novca za partnera, kao i pravljenje konkretnog mesečnog kućnog budžeta

6. **Uloge u porodici** – za koju su vežbe dizajnirane kako bi partneri imali priliku da preispitaju i usaglaise gledišta vezana za odgovornosti i obaveze u bračnim i porodičnim ulogama

7. **Slobodno vreme** – za koju vežbe imaju cilj kvalitetnije provođenje slobodnog vremena, pogotovo zajedničkog slobodnog vremena

8. **Mapiranje porodice** – u kojoj se vežbe odnose na procenu bliskosti (emocionalne povezanosti) i fleksibilnosti (spremnosti na promenu), kao i razradu iskustava o ovim aspektima porodičnog funkcionisanja u porodicama porekla i uviđanje veze tih iskustava sa aktuelnim partnerskim odnosom i njegovom dinamikom

9. **Prihvatanje partnera** – u kojoj su vežbe kreirane kako bi omogućile partnerima bolje razumevanje ličnosti partnera, ali i prihvatanje međusobnih sličnosti i razlika

Kako se program realizuje. Pre realizacije programa predbračni savetnik je u prilici da na osnovu procene upitnikom kreira jedinstven program za konkretan par ili konkretnu grupu parova. Nakon toga se pristupa realizaciji u formi združenih seansi za jedan par ili grupu parova, prateći planirani program u ritmu savetodavnih susreta jedan put nedeljno.

Uobičajena savetodavna seansa sastoji se od kratkog uvoda u temu koja se realizuje na tom sastanku i aktivnosti specifično dizajnirane za par kako bi navedenu veštinu mogli da praktikuju „sada i ovde“. Paru je ostavljeno vreme da kroz aktivnost izgađuje tu veštinu, iznoseći nakon toga procese koji su se u paru pokrenuli – kako su se osećali dok su razgovarali o temi, koliko su njihova mišljenja slična, koliko različita, kako su se nosili sa različitostima, šta im je pomoglo da se usaglaise... Razgovor i diskusija o pokrenutim

procesima obogaćuje druge parove u grupi, ukoliko je reč o formi grupe parova, pa je tako u tom formatu rada parovima pružena mogućnost da „uče jedni od drugih“ i tako intenzivnije obogaćuju svoja polja izazova.

Ukoliko je reč o združenom savetovanju za jedan par, savetnik usmerava razgovor o procesima u paru obogaćujući na taj način partnersko iskustvo vezano za konkretnu veštinu.

Jovani i Lazaru je preporučeno grupno savetovanje parova i oni su u grupi parova prošli kroz savetodavni proces koji je obuhvatao svih devet navedenih tema. Osim toga nakog grupnog procesa za Jovanu i Lazara bile su organizovane dodatne tri seanse za par na kojima se posvetilo vreme pitanjima pre svega bezbednom otvaranju konflikata i suočavanju sa različitostima u vezi, a onda i konstruktivnom razrešavanju konflikata, kao jednom od ključnih procesa za razrešenje i druga dva izazovna aspekta (slobodno vreme i očekivanja od braka) njihovog partnerskog odnosa. Tako je ovaj par dobio mogućnost da ojača svoje kapacitete za adaptiranje na promene koje će im doneti sledeća razvojna faza u njihovom partnerskom odnosu.

Evaluacija i podaci o efektima programa. Studije i istraživanja koja su se bavila evaluacijom i efektima PREPARE/ENRICH programa idu u dva smera – prvi je u smeru validacije tipologije parova koja se dobija procenom PREPARE instrumentom, a drugi je u smeru procene efekata realizovanih predbračnih programa na zadovoljstvo i stabilnost brakova.

Tako su istraživanja koja su se bavila validacijom tipologije potvrdila postojanje četiri tipa parova na osnovu kojih se sa izvesnom dozom verovatnoće može predvideti ishod kasnijeg odnosa u braku (Blaine, Kelly & Olson, 1996). Utvrđeno je postojanje:

Vitalnih parova (oni parovi koji imaju najviši nivo zadovoljstva partnerskim odnosom i identifikovana polja snage u većini oblasti partnerskog odnosa)

Harmoničnih parova (oni parovi sa umerenim nivoom zadovoljstva partnerskim odnosom i tendencijom da donekle idealizuju svoj odnos, kao i da imaju manjak usaglašenosti oko roditeljskih uloga u budućnosti)

Tradicionalnih parova (oni parovi sa umerenim nivoom nezadovoljstva partnerskim odnosom i tendencijom da prijavljuju nezadovoljstvo partnerovim navikama i načinom komunikacije, ali sa veoma realističnom slikom odnosa i često značajnom ulogom religioznosti u partnerskom odnosu)

Konfliktnih parova (oni parovi koji pokazuju relativno visok nivo nezadovoljstva odnosom, ali i nezadovoljstvo pojedinačnim aspektima – najčešće ličnošću i navikama

partnera, načinom komunikacije i razmene intimnosti, odnosima sa prijateljima i primarnim porodicama).

I istraživanja koja su pokušala da ispituju u kakvoj su vezi predbračni program i kvalitet kasnije bračnog života pokazala su da ovaj program značajno poboljšava kasniji partnerski odnos i deluje preventivno na mogućnost razvoda. Poredeći mere funkcionisanja unutar para pre i nakon programa istraživači su zaključili da je došlo do poboljšanja u partnerskoj komunikaciji, rešavanju konflikata i generalnom zadovoljstvu odnosom (Olson & Miller, 2007), kao i da je većina parova (90%) pokazala poboljšanje i prelazak u „viši“ tip parova nakon realizovanog predbračnog programa (Knutson & Olson, 2003).

Efekti programa pripreme za brak i predbračnog savetovanja

Postoji nekoliko prepreka koje sprečavaju preciznu evaluaciju različitih programa pripreme za brak i predbračnog savetovanja. Prvo, kao što je prethodno već rečeno, često ciljevi predbračnih programa nisu u potpunosti jasno definisani na samom početku, što onemogućava kreiranje kriterijuma za naknadno merenje efikasnosti programa. Takođe, evaluacija programa uglavnom se svodila na samoprocenu učesnika vezanu za njihovo zadovoljstvo efikasnošću programa, samoprocenjene promene u partnerskom odnosu ili zadovoljstvo stečenim znanjima i veštinama. Malo je longitudinalnih istraživanja koja su se pozabavila efektima programa pripreme za brak i predbračnog savetovanja. Ipak, pregled različitih studija o efektima programa pripreme za brak govori u prilog tome da većina njih pokazuje pozitivne efekte, dok samo neke govore o minimalnim ili nepostojećim efektima. Nijedna studija nije pokazala negativne efekte za parove ili pojedince koji su prošli kroz neki od oblika pripreme za brak ili predbračnog savetovanja. (Stahman, 2000).

Evaluacija programa predbračnog savetovanja uglavnom ide u prilog promeni percepcije kvaliteta partnerskog odnosa bez obzira da li su uzete mere poboljšanja u partnerskoj komunikaciji, rešavanju konflikata i generalnom zadovoljstvu odnosom (Olson & Miller, 2007), ili promene dijadnom konsenzusu, zadovoljstvu, ispoljavanju emocija i koheziji (Eisenberg, Peluso & Shindler, 2011) ili neke treće. Višedimenzionalnost partnerskog odnosa sugerise da broj značajnih može biti važan kriterijum za vrednovanje programa. Ipak, za neke parova određene vrste informacija i veština mogu imati jak uticaj i predstavljati značajan faktor efikasnosti nekog programa, dok za druge parove iste informacije ne moraju biti ni blizu značajne. Prilikom istraživanja efekata određenih programa učesnici su uglavnom bili mladi, dobro adaptirani parovi koji su u programima učestvovali na dobrovoljnoj bazi

(Silliman & Shumm, 2000). Studije koje su izvedene na uzorku onih parova koji su bili pod većim stresom, učestalijim konfliktima i manjim zadovoljstvom odnosom od prosečnih parova pokazale su da postoji statistički značajna razlika u partnerskom prilagođavanju i bračnom zadovoljstvu pre i posle programa, i to uglavnom zbog redukcije konflikata. (DeMaria, 2003), što govori u prilogu tome da bi predbračni programi mogli imati i veći efekat na parove koji su u riziku.

Kad je u pitanju par iz primera, Jovana i Lazar, efekti su takođe mereni subjektivnim doživljajem korisnosti programa i oni su bili veoma zadovoljni, sa utiskom da su mnogo naučili jedno o drugom, kao i svom odnosu, kao i da su pripremljeniji za promene, svesniji promena koje će brak doneti u njihov partnerski odnos.

Dalje smernice

I dok se u svetu danas sve više pažnje posvećuje preradi programa predbračnog savetovanja na bazi savremenih teorija i metodologije, istraživanju efekata programa predbračnog savetovanja, i njihovog prilagođavanja parovima koji su specifični po svojoj dinamici, kulturološkom ili socioekonomskom miljeu iz koga dolaze, kod nas je još uvek malo istraživanja koja se uopšte bave kvalitetom predbračnih odnosa mladih, kao i programa koji bi pružali usluge predbračnog savetovanja ili edukacije iz oblasti pripreme za brak. U našoj zemlji, iskustva partnerskog savetovanja za mlade, su još uvek pre svega dostupna u formi edukativnih programa (poput edukacija o reproduktivnom zdravlju, o bliskim odnosima) ili radioničarskih programa za mlade, uglavnom pri organizacijama iz nevladinog sektora. Stoga je potrebno usmeriti sa na detaljniju procenu kvaliteta partnerskih relacija mladih i kreiranje prilagođenih preventivnih programa iz oblasti predbračnog savetovanja i pripreme za brak za mlade parove, čiji bi se efekti dugoročnije pratili i koristili prilikom obogaćivanja i unapređivanja intervencija iz domena predbračnih odnosa.

Literatura

- Blaine J. F, Kelly H. M. & Olson D.H. (1996). Predicting Marital Success based on Couple Types, *Journal of Marital & Family Therapy*, Vol. 22, No. 1, 103-111
- Carroll J. S. & Doherty W. J. (2003). Evaluating the Effectiveness of Premarital Education: A Review of Outcome Research, *Family Relations*, 52, 105-118
- Collins, W. A., & Sroufe, L. A. (1999). Capacity for intimate relationships: A developmental construction. In W. Furman, B. B. Brown & C. Feiring (eds.),

- The Development of Romantic Relationships in Adolescence*, 125–147, New York: Cambridge University Press.
- DeMaria, R. (2003). *About PAIRS (Practical Application of Intimate Relationship Skills) Skills for Successful Relationships and Emotional Literacy*, PAIRS Foundation Ltd, Retrieved March 19, 2014 from <http://www.pairs.com/research/aboutpairs2003.pdf>
- Eisenberg, S, Peluso P. & Shindler R. (2011). *Impact of Brief Marriage and Relationship Education Classes on Dyadic Adjustment*, PAIRS Foundation evaluation report, PAIRS Foundation Ltd, Retrieved March 19, 2014 from <http://evaluation.pairs.com/reports/impact2011.pdf>
- Gordon H. L, Temple R.R. & Adams W. D. (2005). Premarital Counseling from the PAIRS Perspective. In Michele Harway (Ed) *Handbook of couples therapy*, Hoboken, New Jersey: John Wiley & sons Inc
- Jaramaz O., Mihić I., Zotović M. (2011). Tipovi bračnih parova na teritoriji Vojvodine. u: M. Zotović, I. Mihić, J. Petrović (ur). *Porodice u Vojvodini: razvoj porodičnih uloga*. Novi Sad, Filozofski fakultet, 7-19.
- Kamper, C. (2011). *Connections: Relationships and marriage – Instructor's manual*, Berkley: The Dibble Institute
- Karney R. B, Beckett K. M, Collins L. R, Shaw R. (2007). *Adolescent Romantic Relationships as Precursors of Healthy Adult Marriages: A Review of Theory, Research, and Programs*, Santa Monica: RAND Corporation
- Knutson, L. & Olson, D. H. (2003). Effectiveness of PREPARE Program with Premarital Couples in Community Settings, *Marriage & Family: A Christian Journal*, Vol 6(4), 529-546.
- Murray E. C. & Murray L. T. Jr (2004). Solution focused premarital counseling: Helping couples build a vision for their marriage, *Journal of Marital and Family Therapy*, Vol 30, No 3, 349-358
- Olson, D. H. & Larson, P. J. (2008). *PREPARE/ENRICH Facilitator's manual*, Minneapolis, Life innovations, inc.
- Olson, D. H. & Miller, S. (2007). *Integrating PREPARE/ENRICH & Couple Communication Programs: A Longitudinal Follow-Up Study*, Retrieved March 19, 2014 from https://www.prepareenrich.com/pe/pdf/research/pe_and_cpl_communication.pdf
- Ooms, T. (2005). *The New Kid on the Block: What Is Marriage Education and Does It Work?* (Couples and Marriage Series Brief No. 7). Washington, D.C.: Center for Law and Social Policy.
- Pearson M. (2004). *Love U2: Communication Smarts for All Relationships PREP® For Teens*, Berkeley: The Dibble Institute
- Silliman, B. & Schumm, W. R. (2000). Marriage preparation programs: a literature review, *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, Vol 8, No 2, 133-142
- Stahman, F. R. (2000). Premarital counseling: a focus for family therapy, *Journal of family therapy*, 22, 104-116